

FEBRUÁR 1948 A REVOLUČNOSŤ DNEŠNÝCH DNÍ

VLADIMÍR CIRBES, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

S plynutím času črtajú sa všetky závažné historické udalosti v ostrejšom svetle; hlbšie a všestrannejšie odhaľujú svoj zmysel, význam, váhu. Je to zákonité, pretože časový odstup začleňuje do hodnotenia týchto udalostí ako rozhodujúce kritérium už nie bezprostredný efekt, ale veľkosť premien, ktoré udalosť uviedla do pohybu, hodnotu novej historickej reality, vzniknutej ako dôsledok využitia nových historických možností odkrytých danou dejinnou udalosťou.

Aj historický význam a revolučný zmysel Februára vyniká tým viac, čím pokročilejšie sú socialistické premeny, ktorým otvoril cestu.

Jedine v konfrontácii s dnešnou spoločenskou skutočnosťou v našej krajine môžeme plnšie a všestrannejšie pochopiť, ako sú s februárovým víťazstvom nášho pracujúceho ľudu nerozlučne zviazané také kvalitatívne nové stránky historického vývoja našej krajiny, akými sú: dynamický a proporcionálny rozvoj všetkých oblastí spoločenského systému, utváranie a prehľbovanie jeho celistvosti; pozdvihnutie robotníckej triedy a ľudových mas na úroveň uvedomelého, reálneho, aktívneho a tvorivého subjektu dejín; vnútorná jednota revolučných premien a humanizačného pokroku; formovanie kvalitatívne nového typu vzťahov medzi triedami, sociálnymi skupinami, medzi národmi a postupné utváranie historicky nového, sociálne rovnorodého spoločenstva ľudí.

Vznik a rozvoj tohto kvalitatívne nového obsahu historického vývoja našej spoločnosti po februári 1948 je nesporným svedectvom, že hlavný zmysel, hlavná úloha socialistickej revolúcie spočíva nie v deštrukcii, ale v *pozitívnej tvorbe* historickej vyšších foriem života spoločnosti a jednotlivca, v záujme čoho sa aj všetko pozitívne pokrokové dedičstvo minulých čias cieľavedome využíva.

Medzi progresívnymi, revolučnými procesmi, ktoré tvoria obsah socialistickej výstavby a Februárom je podstatná, vnútorná spojitosť, *historická kontinuita*; nositeľom tejto kontinuity je Komunistická strana Československa ako revolučná strana robotníckej triedy, ako hybná sila, iniciátor socialistických spoločenských premien.

V uplatňovaní vedúcej úlohy komunistickej strany, spočívajúcej na sústavnom vedeckom, marxisticko-leninskom skúmaní a poznávaní objektívnych potrieb a objektívnych tendencií revolučného hnutia a vývoja spoločnosti vôbec a zahrňujúcej pevné spojenie strany s masami, ich ideovú a politickú výchovu, treba v každej etape výstavby socializmu vidieť to hlavné, čo tvorí odkaz Februára. To sú faktory, ktoré spolu s internacionálnymi vzťahmi našej strany a nášho ľudu k Sovietskemu zväzu, spoločenstvu socialistických krajín a svetovému revolučnému

procesu, vo vzťahu k nášmu spoločenskému systému vyplňujú dvojje-
dinú funkciu: *zabezpečujú jeho stabilitu i jeho dynamický rozvoj.*

*

Vo februári 1948 vyvrcholil proces prerastania naše národnej a de-
mokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Štátna moc prešla z rúk
buržoázie definitívne do rúk robotníckej triedy. Skončila etapa triednych
zápasov o politickú moc a začala etapa výstavby novej, neantagonistic-
kej, sociálne spravodlivej spoločnosti.

„Prechod štátnej moci z rúk jednej do rúk druhej triedy je prvým
základným znakom revolúcie tak v prísne vedeckom, ako aj v prakticko-
politickom význame tohto pojmu.“ (V. I. Lenin)

Vieme však, že každá sociálna revolúcia je prestavbou *celého* spo-
ločenského organizmu. To osobitne platí pre socialistickú revolúciu; a to
do tej miery, že prevzatím politickej moci robotníckou triedou socialis-
tická revolúcia iba začína. Uskutočnenie socialistických revolučných
premien vyplňuje celé historické obdobie, *celú epochu.*

V. I. Lenin často ukazoval na to, že až takpovediac mierová práca
naplňuje revolúciu vlastným obsahom, že až realizácia socialistického
programu je uskutočnením revolúcie. To však je dlhodobý zápas, zahr-
ňujúci celkové prekonanie dedičstva vykorisťovateľskej spoločnosti a
zásadné prebudovanie celej sústavy spoločenských vzťahov.

Preto nielen prevzatie politickej pomoci, ale celý proces výstavby
socializmu je vo svojej podstate *revolučným* procesom; revolučným
preto, že búra, odstraňuje staré prežitie formy života spoločnosti a klesni
cestu novým, progresívnym formám; revolučným preto, že nestráca zo
zreteľa historické poslanie robotníckej triedy — vybudovať komunistic-
kú spoločnosť, predstavujúcu — povedané slovami Marxa a Engelsa
z Manifestu komunistickej strany — „zruženie, v ktorom slobodný
rozvoj každého je podmienkou slobodného rozvoja všetkých“.

Výstavba socializmu ako revolučný proces zahrňuje preto *perspek-
tívnosť ako svoj imanentný moment.* V. I. Lenin upozorňoval, že revolú-
cia nesmie stratiť perspektívu ani vo všedný deň, inak stratí sama seba;
že ľahšie je moc vy dobyť, ako ju udržať a vybudovať komunistickú spo-
ločnosť.

Prechodom k výstavbe rozvinutého socializmu sa otvára *nová etapa*
revolučných zápasov. Ich ťažiskom je náročný a zložitý prechod od ex-
tenzívnych k prevažne intenzívnym cestám rozvoja ekonomiky i ostat-
ných oblastí života socialistickej spoločnosti. Rozhodujúcu úlohu v to-
to prechode má, po prvé, dosiahnutie rozhodného obratu vo využívaní
vymožeností vedecko-technickej revolúcie a, po druhé, rozhodné zvý-
šenie akcieschopnosti subjektívnych faktorov spoločenského pohybu.

*Urýchlenie vedecko-technického rozvoja pokladá naša strana za
revolučnú úlohu súčasnosti, ktorá stojí nielen pred stranou a robotníckou
triedou, ale pred celou našou spoločnosťou.*

Cieľavedome využívať prednosti socialistického systému pre rozvoj modernej vedy a techniky, prehĺbovať integráciu vedy a výroby, vedy a riadenia atď., rozvíjať vedecko-technickú revolúciu v organickej jednote s cieľmi sociálnej revolúcie, to je vskutku revolučná strategická línia. Revolučná nielen z hľadiska udržania dynamiky ekonomického rastu, osobitne z hľadiska ďalšieho prenikavého zvýšenia produktivity spoločenskej práce. Revolučná aj z hľadiska realizácie historického poslania robotníckej triedy vôbec, osobitne pokiaľ ide o prekonanie obmedzení, vyplývajúcich z tradičnej delby práce, o urýchľovanie procesov premeny práce na prvú životnú potrebu, o tvorivú činnosť pre miliónové masy pracujúcich. „Jedine na základe urýchleného rozvoja vedy a techniky sa môžu splniť konečné úlohy sociálnej revolúcie — vybudovať komunistickú spoločnosť“, zdôraznil L. I. Brežnev na XXV. zjazde KSSZ. Dôsledné riešenie úloh súvisiacich s touto strategickou líniou má mimoriadne závažný vplyv aj na historický zápas dvoch svetových sústav, na ďalší rozvoj svetového revolučného procesu.

Z kvalitatívnej zmeny dialektického vzťahu uvedomelosti a živelnosti v socialistickom spoločenskom vývoji vyplýva, že v rámci všeobecnej závislosti od objektívnych podmienok *rastie aktívna úloha subjektívneho faktora*. Budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti, smerujúce k všestrannému využitiu objektívnych možností a historických predností reálneho socializmu, závisí predovšetkým od úrovne, akcieschopnosti subjektívneho faktora. Na vyššiu úroveň treba pozdvihnúť revolučné vedomie, socialistickú uvedomelosť ľudových mas, ich vzdelanosť, kultúrnu úroveň, zodpovednosť voči spoločnosti, pracovnú iniciatívu i celkovú spoločenskú aktivitu; na vyššej úrovni treba rozvíjať poznávaciu, programátorskú, ideovo-výchovnú i politicko-organizátorskú činnosť komunistickej strany; zásadne treba zvýšiť úroveň a prehĺbiť účinnosť riadenia spoločenských procesov, a to tak v pôsobnosti štátnych orgánov, ako aj orgánov spoločenských organizácií, využívať existujúce a hľadať nové, účinnejšie formy účasti širokých mas na riadení a správe atď.

Dosiahnuť vo vedomí i v praktickej činnosti širokých vrstiev pracujúcich revolučný postoj k úlohám súčasnej etapy, to je významný predpoklad úspešnej realizácie týchto úloh. Odkaz Februára k takémuto postupu priamo vyzýva a zaväzuje.

V týchto historických kontextoch prichodí orientovať aj činnosť nášho filozofického a celého spoločenskovedného frontu. Zápas za realizáciu princípov politiky KSČ v oblasti vedy, dôsledné rešpektovanie a tvorivé uplatňovanie princípu dialektickej jednoty teórie a praxe v celom výskumnom procese, angažovanosť v zápase za včasné a účinné využívanie výsledkov vedeckého poznania v spoločenskej praxi, vysoká náročnosť na hĺbku teoretického poznania, húževnaté úsilie o obohatenie vedy a praxe novými, progresívnymi myšlienkami, kritický postoj proti stagnácii v myslení, fundovaná kritika nemarxistických či antimarxistic-

kých svetonázorových a metodologických koncepcií, antikomunizmu a antisovietizmu — to všetko je nerozlučná *súčasť* a súčasne aj *kritérium* revolučného postoja vedeckého pracovníka, ktorý pochopil svoje miesto, povinnosti a úlohy vo výstavbe socialistickej spoločnosti.

*

Ak zdôrazňujeme aktuálnosť revolučnosti v našom myslení a konaní, nevyhnutnosť revolučného prístupu k problémom a úlohám súčasnej etapy rozvoja socializmu v našej krajine, nemáme na zreteli len kontinuitu dejín socializmu, v ktorej je Víťazný február trvale prítomný; a nevychádzame tiež len zo skutočnosti, že finálne ciele a úlohy socialistickej revolúcie nie sú zatiaľ v plnom rozsahu uskutočnené. V etape výstavby rozvinutého socializmu revolučný zápas za ich uskutočnenie pokračuje. Obe tieto východiská majú svoj objektívny základ a treba ich mať na zreteli. Podstatné, rozhodujúce však je to, že *revolučnosť je trvalou vlastnosťou, atribútom komunistickej strany, komunistického hnutia vôbec*, ktorého filozofická koncepcia chápe ľudské dejiny ako zákonitý proces zmeny a vývoja a ktorá preto aj svoje programy orientuje na *pretváranie* spoločenskej skutočnosti v smere progresívnych vývinových tendencií. Proces pretvárania spoločenských pomerov je teda chápaný ako *proces tvorivý*, ako proces smerujúci k *obohacovaniu* podmienok, možností, stránok materiálneho a duchovného života ľudí.

Revolučnosť možno a treba preto označiť ako *významnú črtu komunistického svetonázoru*; spoluuvytvára životnú pozíciu človeka, dotýka sa chápania zmyslu ľudskej existencie i riešenia problémov spojených s úsilím o sebarealizáciu človeka v aktuálnom i historickom rozmere.

Práve preto, že revolučnosť je fenoménom, ktorý sa viaže na svetonázorovú úroveň spoločenského vedomia, vchádza do rozmanitých stránok činnosti človeka; ovplyvňuje spôsob myslenia i konania, štýl práce, štýl života, kvalitu postojov človeka ku kolektívu, spoločnosti atď.

Preto tiež revolučný postoj *zjednocuje racionálny i emocionálny moment*; opiera sa nielen o poznanie, pochopenie objektívnych zákonitostí revolučného hnutia a spoločenského vývinu, ale aj o vnútorné stotožnenie sa s podstatou, zmyslom, cieľmi revolučného hnutia. Preto sa v súvislosti s revolučným postojom veľmi často podčiarkuje entuziazmus; to je oprávnené; bolo by však chybné zveličovať funkciu tohto momentu a prehliadať tiež skutočnosť, že jeho váha a funkčnosť sa v závislosti od konkrétnych úloh v jednotlivých etapách revolučného hnutia zákonite mení.

V. I. Lenin zdôrazňuje, že revolučné učenie robotníckej triedy spája vedeckú trpezlivosť analýzy objektívneho stavu vecí „s čo najrozhodnejším uznaním významu revolučnej energie, revolučnej tvorby a revolučnej iniciatívy mas a samozrejme tiež jednotlivých osobností, skupín a strán...“.

Marxisticko-leninské poňatie revolučnosti, revolučných postojov či

revolučných prístupov nemôže abstrahovať od prvoradého významu ich *teoretickej fundovanosti*. Máme pritom na mysli najmä pochopenie a ovládnutie materialistickej dialektiky ako teórie, metódy a logiky poznania i praktického pretvárania skutočnosti. Materialistická dialektika je vo svojej podstate revolučná; nezmieruje sa s akýmkoľvek ustrnutím; je nástrojom praktického pretvárania spoločnosti, ktorý umožňuje ľuďom objektívne posúdiť dozreté potreby spoločenského vývoja, odhaliť protirečenie starých foriem a nového obsahu a tým pochopiť nevyhnutnosť prechodu k vyšším formám života spoločnosti i človeka, aktívne pôsobiť v smere spoločenského pokroku. Nie náhodne sa dialektika často označuje ako „algebra revolúcie“ (Gercen). *Bez ovládnutia materialistickej dialektiky nemožno hovoriť o tom, že revolučný postoj existuje vo svojej plne rozvinutej forme.*

Zaujímať revolučný postoj znamená *hájiť v prítomnosti budúcnosť*; znamená odmietnuť stagnáciu, prešľapovanie na mieste, absolutizovanie dosiahnutého stavu spoločenského života, fetišizovanie či petrifikovanie existujúcich životných foriem. Preto revolučný postoj ku skutočnosti vždy zahrňuje ako svoju organickú súčasť aj kritiku existujúcich pomerov; kritiku, ktorá v zmysle dialektického chápania skutočnosti smeruje k prekonávaniu nedostatkov, k odstraňovaniu prežitých foriem, štruktúr a podobne a k upevňovaniu a rozvíjaniu všetkého pozitívneho, čo revolučné hnutie v predchádzajúcich etapách dosiahlo.

Marxisticko-leninské chápanie revolučnosti je nezlučiteľné s avanturizmom a jeho revolučným frázerstvom, ktorý ignoruje objektívne okolnosti a reálne možnosti; je nezlučiteľné s fatalizmom, rovnako ako subjektivismom, voluntarizmom či úzkoprým prakticismom.

Revolučný postoj je vždy postojom *optimistickým*; je to optimizmus, povedané slovami básnika, bez povier a ilúzií; je to optimizmus, ktorý spočíva na dôvere v tvorivé sily ľudových mäs, oslobodených od vykorisťovania a útlaku, mäs, ktoré sa stali udomelým, aktívnym subjektom tvorby dejín. Preto je revolučný postoj dôležitým a nezastupiteľným *stabilizujúcim* prvkom v spoločenskom živote a to aj v situáciách, kedy dochádza z objektívnych či subjektívnych príčin vo výstavbe novej spoločnosti k zložitým či krízovým situáciám a kedy je obzvlášť nevyhnutné aktívne čeliť pochybnostiam, nervozite, kolísaniu, strate dôvery v ideály socializmu u tých či oných, politicky nepevných skupín obyvateľstva.

Základná charakteristika revolučnosti, revolučných postojov má, prirodzene, trvalú platnosť, pretože je spojená s existenciou či neexistenciou tohto fenoménu. Pozmeňuje sa však nevyhnutne *konkrétne* zacielenie revolučnej činnosti, jej konkrétny historický obsah. Jej zmysel v súčasnej etape nášho spoločenského rozvoja vyjadril súdruh Gustáv Husák slovami: „Revolučnosť dnešnej doby tkvie predovšetkým v každodennej húževnatej, čo aj drobnej práci pre stranu, pre našu spoločnosť, z ktorej sa skladá veľké dielo socialistickej výstavby. Spočíva aj v ne-

zmieriteľnosti k nedostatkom, ku všetkému, čo brzdí našu cestu vpred, zmysel pre všetko nové, pokrokové. Spočíva v socialistickom vlastenectve a v proletárskom internacionalizme, v bojovom, tvorivom a vysoko aktívnom prístupe k realizácii politiky našej strany, vo vedomí, že svojou prácou posilňujeme socialistické spoločenstvo a prispievame k víťazstvu komunizmu na celom svete.“